

Phát triển giáo dục từ xa góp phần đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước

TRINH MINH TỬ *

TRONG những thập kỷ cuối thế kỷ XX, thế giới có những bước tiến vượt bậc về khoa học - công nghệ, đặc biệt là công nghệ thông tin. Sự phát triển khoa học - công nghệ, nhu cầu phát triển kinh tế - xã hội và xu thế bình đẳng, dân chủ đòi hỏi một hệ thống giáo dục thích ứng, phù hợp, đồng thời đó cũng là những nhân tố thúc đẩy giáo dục và đào tạo phát triển.

Hai mươi năm qua, đất nước đã và đang đổi mới trên nhiều lĩnh vực, trong đó có giáo dục và đào tạo. Đảng và Nhà nước có nhiều chủ trương về đa dạng hoá giáo dục và đào tạo; giáo dục đã trở thành quốc sách hàng đầu và đang được từng bước mở rộng về phương thức, quy mô, phạm vi... Bài viết này chúng tôi xin chỉ trình bày về giáo dục từ xa.

1 - Những chủ trương và đường lối của Đảng và Nhà nước về giáo dục từ xa.

Đánh giá vai trò và tầm quan trọng của giáo dục và đào tạo nói chung và giáo dục từ xa nói riêng phục vụ các yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội của đất nước, Đảng và Chính phủ đã có những chỉ đạo mang tính định hướng cho sự phát triển giáo dục từ xa. "Xây dựng quy hoạch đào tạo nhân lực theo phương thức kết hợp học tập trung, học từ xa, học qua máy tính"; "Đẩy mạnh phong trào học tập trong nhân dân

bằng những hình thức giáo dục chính quy và không chính quy, thực hiện giáo dục cho mọi người, cả nước trở thành một xã hội học tập"; "Từng bước xúc tiến việc nối mạng In-tơ-nét ở trường học, tạo điều kiện học tập, nghiên cứu trên mạng". Chỉ thị số 58-CT/TW, ngày 17-10-2000, của Bộ Chính trị về đẩy mạnh ứng dụng và phát triển công nghệ thông tin phục vụ sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện

đại hóa nêu rõ: "Đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin trong công tác giáo dục và đào tạo ở các cấp học, bậc học, ngành học. Phát triển các hình thức đào tạo từ xa phục vụ cho nhu cầu học tập của toàn xã hội". Chiến lược phát triển giáo dục 2001 - 2010 cũng đã nêu: "*Phát triển giáo dục không chính quy như là một hình thức huy động tiềm năng của cộng đồng để xây dựng xã hội học tập, tạo cơ hội cho mọi người ở mọi trình độ, mọi lứa tuổi, mọi nơi có thể học tập suốt đời, phù hợp với hoàn cảnh và điều kiện của mỗi cá nhân, góp phần nâng cao dân trí và chất lượng nguồn nhân lực*" ... "*Củng cố và mở thêm các cơ sở giáo dục thường xuyên như Trung tâm giáo dục thường xuyên, Trung tâm học tập cộng đồng, trường Bồ túc văn hóa đáp ứng nhu cầu học tập thường xuyên của mọi người, ở mọi lứa tuổi và trình độ. Tăng cường cho 2 đại học Mở về phương tiện, thiết bị, tài liệu để mở rộng hình thức giáo dục từ xa*". Đây chính là những cơ sở quan trọng để chúng ta nghiên cứu xây dựng mạng lưới giáo dục từ xa quốc gia góp phần công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và hướng tới một xã hội học tập.

* GS, TS, Bộ Giáo dục và Đào tạo

2 – Đặc điểm và tính lợi ích của giáo dục từ xa.

Hình thức giáo dục từ xa thuộc phương thức giáo dục không chính quy trong hệ thống giáo dục quốc dân. Giáo dục từ xa là một quá trình giáo dục, trong đó phần lớn có sự gián cách giữa người dạy và người học về mặt thời gian và không gian. Người học theo hình thức giáo dục từ xa chủ yếu là tự học qua học liệu như giáo trình, băng hình, băng tiếng, đĩa CD-ROM, phần mềm vi tính, băng việc sử dụng các phương tiện nghe nhìn cá nhân, phát thanh, truyền hình, các tổ hợp truyền thông đa phương tiện, mạng Internet, Intranet dưới sự tổ chức, trợ giúp của nhà trường. Giáo dục từ xa lấy tự học là chính, đòi hỏi người học phải tự giác, kiên trì và quyết tâm cao để hoàn thành chương trình học tập của mình.

Giáo dục từ xa có nhiều lợi ích, đặc biệt là:

- Giáo dục từ xa góp phần thực hiện bình đẳng trong giáo dục, tạo cơ hội cho nhiều người được học tập, học suốt đời. Giáo dục từ xa có thể vươn tới những nơi mà giáo dục truyền thống chưa vươn tới hoặc chưa đáp ứng được (về vị trí địa lý, đối tượng đào tạo, cách thức phục vụ, v.v...). Giáo dục từ xa tạo điều kiện cho học viên ở vùng đặc biệt khó khăn, vùng biên giới, hải đảo có thể theo học bậc đại học qua các phương tiện truyền tải thông tin. Thế mạnh này của giáo dục từ xa có ý nghĩa lớn lao trong việc thực hiện chính sách dân tộc, công bằng xã hội về cơ hội học tập và tạo ra sự phát triển đồng đều giữa các vùng khác nhau của đất nước.

- Giáo dục từ xa phát huy tối đa tính chủ động tự giác, tư duy sáng tạo trong học tập của người học (vì bản chất của giáo dục từ xa là tự học dưới sự hướng dẫn cả về nội dung và phương pháp học tập của cơ sở đào tạo), đó chính là nhân tố quyết định thành công và hiệu quả của quá trình học tập.

- Học viên không nhất thiết phải đến trường, nên chi phí đào tạo giảm đáng kể đối với cả người học và nhà trường. Người học không

phải chi phí cho việc đi lại, ăn ở tại nơi học, lại tận dụng được nhiều kênh thông tin để tiếp thu kiến thức. Nhà trường bớt được phần chi phí cho cơ sở vật chất, giảm được đội ngũ cán bộ, nhân viên và cán bộ giảng dạy. Nếu như lớp học truyền thống chỉ khoảng vài chục hoặc vài trăm người, thì chương trình giáo dục từ xa có thể có hàng triệu người cùng học thông qua các phương tiện truyền tải thông tin: đài phát thanh, vô tuyến truyền hình, tài liệu in ấn, băng tiếng, băng hình, đĩa CD-ROM, máy vi tính, hệ thống vi tính nối mạng v.v.. Các cơ sở đào tạo thường mời những nhà khoa học, giảng viên có trình độ học vấn cao, giàu kinh nghiệm thiết kế và biên soạn chương trình cho giáo dục từ xa; vì vậy nguồn tri thức cung cấp cho người học được bảo đảm chất lượng.

- Với tốc độ truyền thông tin nhanh, nhạy của kỷ nguyên điện tử, giáo dục từ xa ngày nay có thể cập nhật những kiến thức mới nhất, hiện đại để người học có thể áp dụng ngay vào công việc của mình.

- Giáo dục từ xa tích cực góp phần đổi mới nội dung, phương pháp dạy và học, giúp người dạy, người học tiếp cận nhanh chóng với nội dung và phương pháp hiện đại; góp phần quan trọng trong việc giải quyết mối quan hệ giữa quy mô và chất lượng trong giáo dục và đào tạo.

- Giáo dục từ xa hỗ trợ hữu hiệu cho giáo dục truyền thống (dạy - học trực tiếp). Theo kết quả nghiên cứu của các học giả trên thế giới, học liệu biên soạn cho các chương trình giáo dục từ xa, đặc biệt là những chương trình có tính cập nhật trên mạng vi tính, rất có tác dụng cho các học viên đang theo học các trường truyền thống để tham khảo, tự học, cập nhật tri thức và mở mang kiến thức. Nhiều nước phát triển như Mỹ, Ô-xtrây-li-a, Ca-na-đa... đã sử dụng công nghệ giáo dục từ xa để giảng dạy nhiều môn hoặc nhiều phần trong chương trình đào tạo cho những sinh viên các trường truyền thống (qua hệ thống vi-đi-ô, vi tính nối mạng, thư viện điện tử, phần mềm vi tính).

- Học liệu của giáo dục từ xa còn là phương tiện hữu hiệu chuyển tải kiến thức khoa học, công nghệ, nghề nghiệp, kinh nghiệm sản xuất, kỹ năng cuộc sống... đến mọi người, là một công cụ hữu hiệu nhằm nâng cao dân trí và xây dựng nền kinh tế tri thức.

Tuy nhiên, giáo dục từ xa cần có sự đầu tư ban đầu ở mức độ cần thiết để xây dựng cơ sở vật chất cho công nghệ thông tin và để thiết kế, biên soạn và sản xuất học liệu. Số lượng người học phải đạt tới mức độ nhất định thì mới thực sự mang lại hiệu quả kinh tế.

3 - Nhu cầu và tình hình phát triển giáo dục từ xa ở Việt Nam.

Hiện nay, nước ta đang đứng trước thách thức là, phải khẩn trương đuổi kịp các nước đang phát triển trong khu vực về trình độ sản xuất và đời sống xã hội, hòa nhập với các nước trong khu vực và cộng đồng quốc tế, tránh nguy cơ bị tụt hậu. Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa đòi hỏi cạnh tranh trên cơ sở giá thành hạ và chất lượng cao; nguồn nhân lực cần được đào tạo và tái đào tạo liên tục. Nguồn nhân lực có trí tuệ và sáng tạo là yêu cầu số một của nền sản xuất hiện đại. Yêu cầu đào tạo nguồn nhân lực cho thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, xây dựng nền kinh tế vận hành theo cơ chế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta đang trải qua những biến đổi sâu sắc, và những biến đổi này đã ảnh hưởng đến mối quan hệ giữa người với người, nhất là đời sống gia đình, lao động và công ăn việc làm, kỹ thuật sản xuất và mẫu hình tiêu dùng. Tất cả đã thay đổi do sự chuyển đổi nền kinh tế dựa trên sự phát triển cao của khoa học - kỹ thuật. Trong bối cảnh ấy, kể cả các cá nhân có trình độ học vấn cao cũng thấy khó khăn để tiến kịp với kỹ thuật mới, cần thiết cập nhật kiến thức và kỹ thuật cho mình.

Cả nước hiện có khoảng 40 triệu lao động cần nâng cao trình độ và cập nhật kiến thức, có gần 1 triệu giáo viên các cấp cần chuẩn hoá, nâng cao trình độ nhằm đáp ứng những yêu cầu mới của ngành giáo dục và đào tạo, hàng

triệu cán bộ quản lý, cán bộ lãnh đạo, cán bộ, công nhân viên chức cần được đào tạo và đào tạo lại, hàng triệu thanh niên và người lao động cần được bồi dưỡng, cập nhật các kiến thức về công nghệ mới, mỗi năm có gần 600.000 người tốt nghiệp trung học phổ thông không được tiếp tục học ở các trường đại học hoặc cao đẳng cần được đào tạo nghề và kỹ năng lao động. Giáo dục từ xa còn góp phần quan trọng trong việc phổ cập trung học cơ sở tiến tới phổ cập bậc trung học, phân luồng đào tạo sau phổ thông trung học. Giáo dục và đào tạo có vai trò to lớn đáp ứng các nhu cầu khác nhau của xã hội đang đổi thay và có thể giải quyết nhiều vấn đề cấp bách của phát triển. Không có giáo dục và đào tạo không thể phát triển bền vững, bởi lẽ "chìa khóa" của sự phát triển thành công mang tính nhân văn là sự tham gia tích cực với ý thức trách nhiệm cao và sự hiểu biết của nhân dân.

Nước ta còn nghèo, cơ sở vật chất và các nguồn lực khác cho giáo dục - đào tạo có hạn, các trường đào tạo theo phương thức truyền thống (dạy - học trực tiếp) đang trong tình trạng quá tải nặng nề, không đáp ứng được nhu cầu học tập của nhân dân và nhu cầu về đào tạo nguồn nhân lực có trí thức của nền sản xuất hiện đại. Làm thế nào để phát huy tới mức cao nhất những nguồn lực sẵn có và sử dụng hiệu quả nhất nguồn trí tuệ của xã hội, đáp ứng nhu cầu học tập đa dạng của đông đảo nhân dân trong công cuộc đổi mới và phát triển kinh tế - xã hội của đất nước. Phương châm "giáo dục cho mọi người", "đào tạo liên tục", "học suốt đời" phải trở thành kim chỉ nam cho mọi hoạt động giáo dục - đào tạo. Giáo dục từ xa phải được ưu tiên thích đáng vì nó là giải pháp hữu hiệu để giải quyết bài toán về quan hệ giữa quy mô và chất lượng đào tạo, là hướng đầu tư tiết kiệm hiệu quả nhất cho giáo dục. Đây cũng chính là tư duy mới của thời đại, mở ra tầm cao mới của nền giáo dục đóng vai trò như một công cụ tạo dựng xã hội học tập hiện đại. Trên cơ sở những thành tựu của khoa học và công nghệ, đặc biệt là của công nghệ thông tin hiện đại, nhiều học giả trên thế giới đã dự đoán rằng

ưu tiên cho giáo dục thế kỷ XXI thuộc về giáo dục từ xa.

Nhằm đẩy nhanh tốc độ phát triển giáo dục từ xa, Chính phủ đã cho phép thành lập hai Đại học Mở (Viện đại học Mở Hà Nội và Đại học Mở - Bán Công thành phố Hồ Chí Minh) với chức năng và nhiệm vụ chủ yếu là giáo dục từ xa. Từ năm 1994 đã bắt đầu thành lập các trung tâm đào tạo từ xa ở một số trường đại học. Hiện có 10 trường đại học đã được Bộ Giáo dục và Đào tạo cho phép tiến hành đào tạo theo phương thức giáo dục từ xa ⁽¹⁾. Hệ thống trung tâm giáo dục từ xa vệ tinh và trung tâm giáo dục thường xuyên tại các địa phương đã được hình thành và phát triển, tạo thành mạng lưới rộng khắp, rất thuận lợi cho việc phát triển giáo dục từ xa. Hiện có 87.639 người đang theo học theo phương thức giáo dục từ xa các chương trình đào tạo bậc đại học.

Những năm qua, ngành giáo dục- đào tạo đã tích lũy được một số kinh nghiệm về lý luận và thực tiễn trong quá trình chỉ đạo, tổ chức và tiến hành giáo dục từ xa. Cùng với hai Đại học Mở, các trường đại học Huế và đại học Sư phạm Hà Nội; một số trường đại học vùng đã có nhiều cố gắng xây dựng đội ngũ cán bộ quản lý, giảng dạy, đầu tư trang thiết bị hiện đại phục vụ công nghệ giáo dục từ xa; đồng thời nghiên cứu, thử nghiệm biên soạn nhiều học liệu có chất lượng khoa học thích hợp với đối tượng tự học, từng bước hoàn thiện quy trình tổ chức, quản lý dạy và học theo phương thức giáo dục từ xa không ngừng nâng cao chất lượng đào tạo.

Hệ thống phát thanh - truyền hình quốc gia đã phát triển mạnh, đài phát thanh - truyền hình ở các tỉnh (thành phố) đã có đủ khả năng tiếp sóng đài trung ương nên việc truyền tải các chương trình giáo dục từ xa bằng công nghệ nghe - nhìn tới các vùng dân cư có nhiều thuận lợi. Hệ thống bưu chính - viễn thông quốc gia đã phát triển và nối mạng quốc tế, bảo đảm thông tin đa chiều cho giáo dục từ xa.

4 - Phát triển giáo dục từ xa để hội nhập với các nước trong khu vực và trên thế giới

Ngày nay nhiều nước trên thế giới đã và đang xây dựng hệ thống giáo dục - đào tạo theo hình thức học từ xa song hành và bổ trợ cho hệ thống giáo dục - đào tạo truyền thống. Mỗi hình thức giáo dục đều có những thế mạnh riêng và là thành phần cấu thành của hệ thống giáo dục quốc dân. Giáo dục từ xa góp phần thực hiện xã hội hóa giáo dục, tạo cho mọi người được bình đẳng về cơ hội tiếp nhận giáo dục - đào tạo.

Để tổ chức và thực hiện các chương trình giáo dục từ xa, nhiều nước đã thành lập các trường đại học chuyên hoặc bán chuyên đào tạo theo hình thức từ xa như các trường Đại học Mở ở Anh, Ấn Độ...; các trường đại học hàm thụ ở Pháp, Bun-ga-ri, Nam Phi; Trường đại học Phát thanh và Truyền hình ở Trung Quốc, Trường đại học Không trung ở Nhật Bản, Hàn Quốc.v.v. Để tổ chức, liên kết hợp tác, trao đổi kinh nghiệm trong lĩnh vực giáo dục từ xa, hiện nay trên thế giới đã hình thành nhiều tổ chức như Hội đồng quốc tế về giáo dục từ xa (Internatinal Council for Distance Education), Hội đồng quốc tế đại học không tường (Universities Whithout Walls International Council), Hiệp hội các trường Đại học Mở châu Á mà Viện đại học Mở Hà Nội là một thành viên.

Các nước đang phát triển muốn rút ngắn khoảng cách trong quá trình đuổi kịp các nước phát triển, tránh nguy cơ bị tụt hậu, đã coi giáo dục - đào tạo là quốc sách hàng đầu và lấy giáo dục từ xa làm phương tiện hữu hiệu để đào tạo và tái đào tạo nguồn nhân lực, thích ứng với yêu cầu của nền sản xuất hiện đại. Các nước nghèo còn tiến hành giáo dục từ xa để khắc phục khó khăn, thiếu thốn về cơ sở vật chất như

(1) Đó là Trường đại học Huế, Trường đại học Sư phạm Hà Nội, Trường đại học Ngoại ngữ Hà Nội, Viện đại học Mở Hà Nội, Đại học Mở Bán công thành phố Hồ Chí Minh, Trường đại học Đà Nẵng, Trường đại học Bách khoa Hà Nội, Trường đại học Đà Lạt, Trường đại học Ngoại ngữ thuộc Đại học quốc gia Hà Nội, Đại học quốc gia thành phố Hồ Chí Minh

trường, lớp, trang thiết bị và thiếu hụt về đội ngũ cán bộ, giáo viên...

Giáo dục từ xa Việt Nam đang ở giai đoạn đầu, quy mô nhỏ cần được quan tâm đầu tư thích đáng, song thành tựu đạt được đã khẳng định vị thế mới của nó trong hệ thống giáo dục quốc dân. Chúng tôi cho rằng, để nhanh chóng xây dựng mạng lưới giáo dục từ xa, đất nước cần tập trung vào các việc sau:

Một, xây dựng hành lang pháp lý, cơ chế chính sách cho giáo dục từ xa bao gồm quy chế tổ chức và hoạt động, hệ thống quy chế quản lý, các thông tư liên ngành, các quy định liên quan bảo đảm cho việc phát triển giáo dục từ xa.

Hai, kiện toàn hệ thống mạng lưới giáo dục từ xa từ trung tâm giáo dục từ xa quốc gia, khu vực đến các trung tâm giáo dục từ xa của trường đại học, cao đẳng và địa phương có đủ năng lực thực hiện các mục tiêu và nhiệm vụ về giáo dục từ xa do xã hội yêu cầu.

Ba, tăng cường cơ sở vật chất kỹ thuật và công nghệ giáo dục từ xa, tận dụng tiên bộ khoa học kỹ thuật, công nghệ thông tin hiện đại phù hợp với điều kiện phát triển kinh tế - xã hội của đất nước.

Bốn, xây dựng hệ thống học liệu đa dạng, phong phú có chất lượng, tập trung đầu tư cho các trung tâm dữ liệu, thư viện điện tử.

Năm, đào tạo cán bộ chuyên sâu, cán bộ quản lý thiết kế chương trình, biên soạn học liệu, kiểm tra - đánh giá và các nhân viên kỹ thuật cho hệ thống giáo dục từ xa.

Sáu, đầu tư kinh phí thường xuyên cho giáo dục từ xa đủ hoạt động.

Bảy, đẩy mạnh hợp tác quốc tế về giáo dục từ xa, thu hút nguồn lực quốc tế, nguồn viện trợ ODA cho giáo dục từ xa. Khuyến khích và vận động các tổ chức quốc tế và các nhà đầu tư đóng góp kinh nghiệm, học liệu, đào tạo cán bộ... cho hệ thống giáo dục từ xa nước nhà.

Tám, xây dựng quy trình đào tạo, đánh giá chặt chẽ, nhằm bảo đảm chất lượng, vì chất lượng đào tạo là sự sống còn của giáo dục từ xa. □

KIÊN ĐỊNH...

(Tiếp theo trang 32)

mọi tình huống chiến lược của cách mạng trong giai đoạn mới, trước tình thế hiện nay.

Thế kỷ XXI mở đầu thiên niên kỷ thứ III sau Công nguyên của một thế giới đầy biến động, cũng đồng thời mở ra một kỷ nguyên hội nhập, đua tranh gay gắt của nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong cộng đồng quốc tế. Trong nước, các thế lực chống đối cùng các tệ nạn vẫn chưa thôi ngáng trở bước tiến của toàn dân, toàn Đảng, trong khi trên thế giới, các thế lực đế quốc vẫn tiếp tục khoác cái luật lệ "mạnh được, yếu thua" lên đời sống loài người. Dù thời cuộc biến đổi xoay vần ra sao, dù đối mặt với xu thế toàn cầu hóa kinh tế phức tạp thế nào, dù đi vào kinh tế tri thức đầy thách thức... thì *hệ giá trị ấy - độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội theo chủ nghĩa Mác - Lê-nin và tư tưởng Hồ Chí Minh*, trong những kiến giải và hành xử vẫn là *quốc bảo phù hợp xu thế thời đại, ứng biến với mọi đổi thay của thế giới ngày nay* để dân tộc, dưới sự lãnh đạo của Đảng, sẽ tiếp tục làm nên những điều tưởng chừng không thể làm nổi, như đã làm được thế kỷ XX; để thế kỷ XXI sẽ là thế kỷ nhân dân ta tiếp tục giành thêm nhiều thắng lợi to lớn hơn nữa trong sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội và bảo vệ vững chắc Tổ quốc, vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh, đưa đất nước ta sánh vai cùng các nước phát triển trên thế giới.

Đó là quyết tâm, bản lĩnh của dân tộc, là tất yếu, nhu cầu, và nguyện vọng của nhân dân Việt Nam, trên con đường xã hội chủ nghĩa, dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam, trong thời đại ngày nay. □